

4. Дем'янюк С. Допомога старшокласників у фізичному вихованні молодших школярів / С.Дем'янюк // Радянська школа. - 1961. - №4.
5. Дем'янюк С. Перебудова фізичного виховання в початкових класах / С.Дем'янюк // Республіканські педагогічні читання з фізичного виховання. Видання об'єднаної НДІП УРСР. - 1961. - 27 жовтня.
6. Дем'янюк С. Юнарії (Про роботу шкіл області по військово-патріотичному вихованню учнівської молоді) / С.Дем'янюк // Червоний прапор. - 1970. - 22 вересня.
7. Дем'янюк С. Общие методы воспитания / С.Дем'янюк // Педагогика школы. - К.: Радянська школа, 1973.
8. Дем'янюк С. Уроки мого життя / С.Дем'янюк. - Рівне: Термі, 1998. - 30 с.
9. Дем'янюк С. Уроки мого життя / С.Дем'янюк // Вісник РЕГІ. — 2000. - №12. — 25 жовтня.
10. Дем'янюк С. Керівництво самообслуговуванням в школі / С.Дем'янюк. - Ярунь, б. р. - 70 с.
11. Дем'янюк Ю. Про мого батька / Ю.Дем'янюк // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та вузі. 36. наук, праць. - Рівне: Ліста, 2001. - С. 19-29.
12. Державний архів Житомирської області (далі - ДАЖО), ф.2723, оп.3, спр.55 (Матеріали соціалістичного змагання за кращу підготовку шкіл області до 1958/1959 н.р.).
13. ДАЖО, ф.Р-3601, оп.1, спр.81 (Матеріали серпневої наради 1953 р.).
14. ДАЖО, ф.Р-3601, оп.1, спр.89 (Звіт Ярунського РВНО про роботу шкіл за 1953-1954 н.р.).
15. ДАЖО, ф.Р-3601, оп.1, спр.110 (Річний звіт РВНО, 1955-1956 н.р.).
16. ДАЖО, ф.Р-3601, оп.1, спр.111 (Матеріали серпневої наради вчителів 1956 р.).
17. ДАЖО, ф.Р-3601, оп.1, спр.120 (Матеріали серпневої наради 1957 р.).
18. Кізуб К. Вчитель, вихователь, друг / К.Кізуб // Радянська Житомирщина. - 1963. - 17 травня.
19. Пабат Я. Наукові праці С.Я.Дем'янюка/Л.Пабат // РЕГІ. -2000,-№12. -25жовтня.
20. Петько Т. Сторінками життя вченого Степана Якимовича Дем'янюка / Т.Петько // Фонд Музею Миру МЕРУ.
21. Реабілітовані історією. Житомирська область: У 7 книгах. - Кн. 1. — Житомир: Полісся, 2006. - 724 с.
22. Реабілітовані історією. Житомирська область: У 7 книгах. — Кн.2. - Житомир: Полісся, 2008. - 768 с.
23. Сокол Г. Наснага / Г. Сокол // Червоний прапор. - 1984. - 25 серпня.
24. Соколович М. Університет його імені упевнений поступ у майбутнє / М. Соколович // Вісник РЕГІ. - 2003. - №21-22. - 1 жовтня.
25. 10 років: наша історія // Вісник РЕГІ. - 2003. - №20. - 1 березня.

УДК 37.013.42

І.Ф. ЛИЗУН

асистент кафедри іноземних мов
Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного
інституту ім. Тараса Шевченка

КАРТИНА СВІТУ ДІТЕЙ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ

Резюме. У статті розглядається проблема трудової міграції та її вплив на психологічний розвиток та картину світу дітей трудових мігрантів у процесі соціалізації.

Ключові слова: трудова міграція, сім'я, соціалізація, картина світу.

Резюме. В статье рассматривается проблема трудовой миграции, а также ее влияние на психологическое развитие и картину мира детей трудовых мигрантов в процессе социализации.

Ключевые слова: трудовая миграция, семья, социализация, картина мира.

Summary. This article deals with problem of working migration and her influence with psychical development and world pictures of working migrants' children in process of socialization.

Key words: working migration, family, socialization, world picture.

Нові соціально-економічні умови України стали на сьогоднішній день основною рушійною силою, яка призвела до масової трудової міграції, що діє у нашій країні як зовнішня (виїзд за межі країни), так і внутрішня (із села в місто та ін.). Однією з основних проблем, пов'язаних із трудовою міграцією, є розрив сімейних стосунків, у результаті чого діти, залишаючись без батьків, не спроможні сформувати свою власну картину світу, яка б служила для їх подальшого розвитку та продуктивної самореалізації на життєвому шляху.

Вивченню проблем та стану дітей трудових мігрантів в Україні присвячені праці Т. Кірик, Ю. Галустян, І. Шваб, Т. Дорошок. Особливості здійснення соціально-педагогічної та психологічної роботи з дітьми, батьки яких виїхали працювати за кордон, розглядаються у роботах В. Андреєнкової, Т. Веретено, М. Євсюкової, К.Б. Левченко, І.М. Трубаїніч, І.І. Цушко. Теорія картини світу представлена у працях таких вчених як Ю. Апресян, Г. Колшанський, О. Кубрякова, Л. Лисиценко, В. Постовалова, Б. Серебрянников та ін. Однак ступінь сформованості соціальної політики стосовно дітей, чиї батьки перебувають за кордоном, є низьким. Враховуючи викладені питання і недостатнє вивчення проблеми, вважаємо за доречне у цій статті дослідити картину світу дітей трудових мігрантів.

Картина світу являє собою систему взаємопов'язаних образів-уявлень про світ та людину в ньому, що утворюють життєві позиції, принципи, інтереси, поведінку та цінності. Образ світу як багаторівнева система уявлень особистості про світ, про себе і свою діяльність характеризується цілісністю і динамічністю, оскільки виникає завдяки безперервним процесам пізнання, що створюють нові образи на основі старих. Цілісність картини світу пов'язана з єдністю відображеного об'єктивного світу, який водночас образ світу постійно змінюється та уточнюється під впливом окремих предметів і явищ у процесі пізнання.

Зауважимо, що образ світу має інші важливі характеристики: прогностичну спрямованість, суб'єктивну цінність. Суспільний досвід, знання, виражені в мові та культурі у формі значень, складають зміст картини світу і є базою, на якій ґрунтується діяльність людей. Вплив соціокультурного середовища, умов життя та соціальних стимулів можуть корегувати і створювати зміни в картині світу, в індивідуальній психіці людини, а також всього людства.

Картина світу, крім системи значень та образів, характеризується також і власним ставленням людини до оточуючого світу, баченням себе і своєї ролі в ньому, що зумовлює появу таких емоційних станів як задоволення або, навпаки, розчарування існуючим положенням.

Людина у процесі пізнання оточуючої дійсності користується суспільним досвідом, практикою створеної картини світу; повсякчас доповнює і корегує її. За допомогою вербального спілкування набуває нового досвіду, збагачує семіотичні системи у своїй свідомості. Чуттєві образи характеризуються рухом і активністю, тому не можуть зберігатись в нашій пам'яті у вигляді готових моделей або відбитків. Уявлення про об'єкт містять як схожі риси з реальним об'єктом, так і відмінні, бо в результаті діяльності суб'єкта набувають нових рис. Таким чином, через генерування нових пізнавальних гіпотез виражається активність індивідуальної картини світу. У її закріпленні, конкретизації, уточненні велика роль належить соціальному діалогу етносів і культур.

Ідеї М.М. Бахтіна про усвідомлення світу отримали вираження у його концепції "великого" і "малого" світу. "Великий" світ є ситуативним, фрагментарним, відокремленим від нашої участі у ньому, а "малий" світ створений із абстрактних уявлень, не пов'язаний з реальною діяльністю. Але крім індивідуального аспекту, образ (картина) світу опосередкований суспільно відпрацьованими значеннями, які складають систему незмінних, інваріантних образів світу. Ця система значень сприяє

адекватному сприйманню об'єктивної реальності і ефективній діяльності людини в суспільстві. При цьому, важливо зауважити, що особистісні смисли і суспільні значення можуть не співпадати для індивіда і, навіть мати протилежну сутність. Так, наприклад, знання декількох іноземних мов вважається ознакою ерудованості та розвиненої особистості, хоча для багатьох людей це означає можливість отримати кращу роботу, заробити більше грошей або поїхати за кордон. Більшість дослідників у цій галузі вважають, що смисли і значення утворюють "індивідуальну мову особистості", яка бере участь у побудові предметних образів у свідомості людини. Оскільки уявлення про світ є результатом особистого аналізу людиною інформації з оточуючого світу і залежить від її мотивів, потреб та емоційного стану. Глибинне розуміння світу означає розуміння реальності, самої людини, її слів і дій [1].

За думкою багатьох дослідників суб'єктивної картини світу, вона складається з двох частин - інваріантної та варіативної, або незмінної та мінливої. Інваріантна частина є суспільним досвідом, продуктом діяльності всіх носіїв цієї картини світу і з'являється у різних аспектах культури та мови. Саме в процесі діяльності людей відбувається активний контакт зі світом. Тому, інваріантні системи значень містять фіксовані загальні знання людства, які включають як наукові, так і буденні, тобто стереотипи, забобони і таке інше. Формування таких буденних форм значень має історичні, культурні, професійні засади. Варіативна частина містить індивідуальний досвід людини, його думки, інтенції. Вона може бути об'єктивована також із застосуванням певних дослідницьких прийомів з метою відновлення елементів суб'єктивного досвіду. Системи значень, засвоюючись з індивідуальним досвідом людини в процесі пізнання суб'єктом навколишнього світу, мають специфічні, особистісні характеристики. Саме вони викликають неабияку зацікавленість вчених, які досліджують образ світу індивідів. Ця думка іншими термінами висловлена такими дослідниками як: О.М. Леонтьєв, Б.В. Петухов, С.Д. Смирнов щодо існування його ядерних та поверхневих структур. Поділ картини світу на дві структурні категорії- ядерна і поверхнева структури - зумовлений його "амодальністю", за висловом О.М. Леонтьєва, яка характеризує ядерне утворення світу як постійне, незмінне явище порівняно з "чуттєво оформленою картиною світу". Таким чином, ядерні утворення (структури) є уявленнями світу, а поверхневі складають знання про нього. Пізнаючи світ, людина відкриває для себе нові і нові шари поверхневих структур досліджуваних об'єктів, а, тим часом, ядерні структури залишаються незмінними основами цієї пізнавальної діяльності [2].

На думку різних учених структура картини світу має: три рівні - діяльнісний, рівень дій і рівень операцій (В.Л. Серкін); два рівні - ядерний і поверхневий (С.Д. Смирнов); два рівні - уявлення світу і уявлення про світ (Б.В. Петухов).

У дослідженнях функцій картини світу існує багато класифікацій. С.Д.Смирнов виокремлює:

- 1) висування пізнавальних гіпотез;
- 2) залучення ширшого контексту інтерпретації;
- 3) функціонування образів у діяльності;
- 4) опосередкування образів у процесі інтеріоризації та екстеріоризації діяльності [2].

А.В.Запорожець констатує дві основні функції: регуляція діяльності та умовне підкріплення поведінки. А.П.Шмельов зазначає, що картина світу бере участь у формуванні продуктів свідомості як її підсистема. В.П.Серкін класифікує п'ять головних функцій:

- 1) ієрархізація діяльності: спрямування, підкріплення, цілеполагання, довільність;
- 2) утворення предметних гіпотез: пізнання, орієнтувальна основа діяльності;
- 3) збереження форм значень: систематизація, впізнавання, актуалізація;
- 4) рефлексія: регуляція, контроль, оцінка, прогноз;

5) функціонування форм значень в діяльності [2].

Ми додамо, що картина світу має також комунікативну функцію, є передумовою змістовного діалогу культур.

Щоб змалювати картину світу суб'єкта, дослідники проводять реконструкцію категоріальної "сітки" структури індивідуальної свідомості, виявляють, як розміщуються в ній системи значень і цінностей. Звичайно, буденні значення відрізняються від наукових і, навіть, інколи суперечать їм. Вважаємо за доречне зауважити, що вплив емоційного стану суб'єктів на їх бачення світу викликає корінні зміни окремих характеристик образів об'єктів та їх значень [1].

На основі досліджень картини світу, можемо визначити, що картина світу дітей трудових мігрантів — це цілісний, глобальний образ світу, що виникає в результаті розумової діяльності у ході її контактів зі світом; який вона опановує, відчуває, споглядає, відображає і перебуває в ньому без батьківської підтримки та відчуття захищеності й безпеки. Взаємодіючи зі світом, дітей трудових мігрантів важко адаптовуватись у соціальне середовище, знаходити контакт з іншими людьми, формувати поведінку, оскільки у них негативно сформована модель сімейного життя, профорієнтації, громадянського, трудового та морального виховання (приклад батьків часто показує негативні зразки для наслідування).

Процес формування картини світу має двосторонній характер. З одного боку, дитина засвоює соціальний досвід, притаманний даному суспільству, а з іншого - активно відтворює у своїй діяльності та стосунках систему соціальних зв'язків, яка закодована у соціальному досвіді людства. Вплив соціального середовища здійснюється лише у тому випадку і в тій мірі, в якій особистість сама в результаті активного ставлення до соціального середовища здатна взяти його як орієнтир у своїй життєдіяльності. Оскільки картина світу - це сукупність знань, яка детермінується поведінкою особистості, то можна вважати, що особистість виростає з великої кількості інтеракцій (взаємодій) людей з оточуючим світом, у результаті яких вона навчається дивитися на себе очима інших, тобто думати про себе як і про інших, а також розуміти поведінку інших людей [4, с. 17].

Основними джерелами формування картини світу є система образів (і зв'язків між ними) - наочних уявлень про світ і місце людини в ньому, відомостей про взаємини людини з дійсністю (з природою, із суспільством, з іншою людиною) і самою собою; породжувані цією своєрідною конфігурацією образів та відомостей, життєві позиції людей, їх переконання, ідеали, принципи пізнання й діяльності, ціннісні орієнтації та духовні орієнтири.

Важливе значення для картини світу дітей трудових мігрантів має процес ототожнення їх з іншими людьми, групою, колективом, який допомагає оволодіти різними видами діяльності, засвоювати соціальні норми та цінності, приймати соціальні ролі. Відповідно до процесу ідентифікації, уподібнення одному з батьків домінує на початкових етапах соціалізації особистості, оскільки у сімейному середовищі найповніше формується картина навколишнього світу, яка керує їх поведінкою, впливає на особистість дитини, самооцінку та світосприйняття. Саме сім'я є основним засобом процесу активної адаптації індивіда до соціального середовища. Завдяки дії цього механізму індивід виявляє свою активність (або пасивність), виробляє навички творчої спрямованості в соціальній ситуації [4].

На формування картини світу впливають соціально-перцептивні здібності як самої дитини так і оточуючих. Як феномен цього міжособистісного контакту, соціальна перцепція регулює поведінку особистостей, яка визначається у її зовнішності, поведінці та діяльності. Для позначення зовнішнього вигляду і поведінки людини, яку пізнають, у дослідженнях S3 соціальної перцепції склались досить стійкі та однозначні категорії, а саме:

- фізичний вигляд/обличчя, що вступає як складний багатомірний об'єкт, окремі елементи якого відрізняються різною мірою інформативності; жести, які дозволяють зробити висновок про бажання дитини, її стан, про ставлення до подій, предметів, інших людей; постава і типові пози, які значною мірою передають ставлення до іншої людини; хода, яка виражає загальний в першу чергу екстра- чи інтровертність; голос та мовлення, які відіграють значну роль у створенні враження про особистість;

- оформлення зовнішності (одяг, зачіска, прикраси);

-засоби виразної поведінки, що, відповідно до наукових тверджень, мають функції створення образу партнера по спілкуванню, функції впливу і управління міжособистісними стосунками у спілкуванні [3, с. 33-34].

Важливо зазначити, що певну роль для картини світу відіграють відбиття і психологічна інтерпретація тих рухів, які людина виконує у зв'язку із завданнями, що впливають із її діяльності та сигналізують іншим про її емоційний стан, наміри, про володіння певними навичками, про ступінь розвитку тих чи інших звичок. Оскільки дитина завжди вступає у спілкування як особистість, то і сприймається вона оточуючими - партнерами по спілкуванню - також як особистість.

Таким чином, підсумовуючи вищесказане, можемо стверджувати, що діти трудових мігрантів перебувають у досить складній ситуації соціального та психологічного розвитку, на який впливає трудова міграція, руйнуючи модель сімейного життя. Із виїздом батьків за кордон змінюється соціальне оточення дитини, картина світу дитини, велике значення у її продуктивній самореалізації на життєвому шляху. Вона допомагає побудувати особистісну лінію поведінки стосовно об'єктів сприйняття.

Література

1. Леонтьев О.М. Деятельность. Сознание. Личность. - М., 1977. - С. 141.
2. Петухов В. В. Образ мира и психологическое изучение мышления / В. В. Петухов // Вестник Моск. ун-та. - 1984. - № 4. - С. 13-20. - (Серия 14: Психология).
3. Савенкова Л. О. Комунікативні процеси у навчанні /Елементи теорії і практики формування комунікативних умінь/: Навч. посібник. - К.: Вид-во КДЕУ, 1996 - 120 с.].
4. Соціальна педагогіка: теорія і технології: підручник / За ред. ІД. Звереві. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 316 с.

УДК37. 14. 7

А.П. ПЕТРУК

*доцент кафедри педагогіки
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука, к.пед.н.*

ПЕТРУК О.М.

*доцент кафедри педагогіки
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука, к.пед.н.*

УЧНІВСЬКІ ГРОМАДСЬКІ ЧИТАННЯ «Я ГОЛОСУЮ ЗА МИР!» - ОДНА ІЗ ФОРМ РЕАЛІЗАЦІЇ МИРОЛЮБНИХ ІДЕЙ АКАДЕМІКА СТЕПАНА ЯКИМОВИЧА ДЕМ'ЯНЧУКА

Анотація. В статті розкриваються шляхи реалізації миролюбних ідей академіка Степана Якимовича Дем'янчука. Пріоритетне місце при цьому належить громадським учнівським читанням «Я голосую за мир!» та формуванню в учнів громадянських якостей і бажання оберігати мир на нашій планеті.

Ключові слова: учнівські читання, мир, миролюбні ідеї, культура миру, людяність, милосердя, кодекс цінностей.